

Pažymime kompozitoriaus, diplomato, valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833) 260-ąsias gimimo metines

Mykolas Kleopas Oginskis – vienas žymiausių XVIII–XIX a. sankirtos Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjų, kurį dažniausiai atpažįstame ir minime kaip kompozitorių, iki šiol didžiulio populiarumo neprarandančio polonezo „Atsisveikinimas su tėvyne“ (a-moll Nr. 13) autorių.

Ilgą laiką Lietuvoje mažai kas ką nors daugiau apie jį ir žinojo. Atmintis pradėjo sugrįžti, Mykolo Kleopo Oginskio vardą vis dažniau ėmėme minėti tik Lietuvoje Atgimimo metais buvusiose kunigaikščių Oginskių dvarų sodybose Žemaitijoje įkūrus muziejus: 1994 m. – Žemaičių dailės muziejų Plungėje, o 1995 m. – Oginskių kultūros istorijos muziejų Rietave. Pirmasis veikia Mykolo Kleopo Oginskio vaikaičio kunigaikščio Mykolo Mikalojaus Severino Marko Oginskio buvusiuose dvaro rūmuose, kurie pastatyti 1879 metais. Antrasis įkurtas Mykolo Kleopo Oginskio vaikaičiui kunigaikščiui Bogdanui Oginskiui (1848–1909) priklaususioje Rietavo dvaro sodyboje – atstatytame čia 1872–1909 m. veikusios muzikos mokyklos pastate.

Rietavo dvarą Mykolas Kleopas Oginskis už 277 600 sidabro rublių nusipirko 1802 m. sugrįžęs iš užsienio, kur jis, vengdamas represijų, turėjo praleisti keletą metų po 1794 m. sukilimo pralaimėjimo. 1822 m. Mykolui Kleopui išvykus gyventi į Italiją, Rietavą rūpinosi jo žmona Marija de Neri, o vėliau – sūnus Irenėjus Kleopas, kuris 1840–1863 metais iš pagrindų pakeitė šios sodybos vaizdą.

Ilgą laiką, rašydami apie Mykolą Kleopą Oginskį, naudojome faktais, paskelbtais užsienio kalbomis išleistose jo paties parašytose knygose ar jo gyvenimo bei veiklos tyrinėtojų darbuose. Situacija pasikeitė, kai 2007–2010 m. Lietuvoje lietuvių kalba buvo išleisti 1826 m. Paryžiuje išspausdinti visi keturi M. K. Oginskio „Atsiminimų“ tomai, apimantys laikotarpį nuo 1788 iki 1815 m. pabaigos, 2007 m. – „Priesakai sūnui“, parašyti 1822 m. keturiolikmečiui M. K. Oginskio sūnui Irenėjui Kle-

Mykolas Kleopas Oginskis (aliejus, XIX a. pr.). Dailininkas François-Xavier Fabre'as. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje

opui Oginskiui, išvykstančiam studijuoti į Italiją, o 2014m. – esė rinkinys „Laiškai apie muziką“. Visus šiuos leidinius iš originalo prancūzų kalbos į lietuvių kalbą išvertė Virginijus Baranauskas, o išleido Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, bendradarbiaudamas su Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejumi.

2013 m. sulaukta ir pirmojo mokslinio leidinio apie M. K. Oginskį – Lietuvos edukologijos universitetas išleido istorikės dr. Ramunės Šmigelskytės-Stukienės knygą „Mykolas Kleopas Oginskis: Politikas, diplomatas, ministras ir jo pasų kolekcija“. R. Šmigelskytė-Stukienė yra ir 2010 m. Lietuvos istorijos institute spaudai parengto mokslinių straipsnių

Renovuoti Guzovo dvaro (Lenkija) rūmai. Fotografas SylwiaP84. Nuotrauka iš: <https://byt.lt/VFUuH>

rinkinio „Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje: Kultūrinės veiklos pėdsakais“ sudarytoja. Šioje knygoje yra išspausdintas jos straipsnis „Tarp išdavystės ir tarnavimo Respublikai? Mykolas Kleopas Oginskis 1793 m. Gardino seime“. 2013 m. Vilniuje išleistoje Zigmanto Kiaupos ir Jolitos Sarcevičienės sudarytoje knygoje „Ministri historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimuose“ paskelbtas ir šios autorės straipsnis „Hagos misija. Mykolo Kleopo Oginskio diplomatinės veiklos šaltiniai (1790–1791 m.)“.

2015 m. sulaukėme net kelių R. Šmigelskytės-Stukienės išspausdintų darbų. Jos didelės apimties publikacija „Laiškas mano dukrai Amelijai apie vaikų auklėjimą“, parengta iš Mykolo Kleopo Oginskio epistolinio palikimo, buvo išspausdinta tais metais Lietuvos istorijos instituto leidyklos išleistoje knygoje „Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje: kultūrinės veiklos pėdsakais. [D.] 2: mokslo straipsnių rinkinys“, kurią minėtos publikacijos autorė ir sudarė. Šioje knygoje paskelbti ir du jos straipsniai apie kunigaikščius Oginskius: „Mykolas Kleopas Oginskis – Vilniaus miestietis“ bei „Trakų vaivados Andriaus Oginskio biblioteka – didiko akiračio veidrodis“. R. Šmigelskytė Stukienė yra ir straipsnio „Žinomas ir nepažintas Mykolas Kleopas Oginskis / Known and unknown Michał Kleofas Ogiński“, kuris paskelbtas M. K. Oginskio gimimo 250-ųjų metinių proga Vilniaus Universiteto bibliotekoje vykusios parodos „Ten, kur kviečia tėvynės meilė ir pareiga“ kataloge (išspausdintas Vilniuje). Kitas jos straipsnis – „Oginskių giminės istorijos bruožai / Historical features of the Oginski Family“ paskelbtas tais pačiais metais Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus surengtos parodos „Veidai iš būtojo laiko. Kunigaikščių Oginskių dailės kolekcija. Katalogas / Faces from the Past. The Dukes Oginski Art Collection. Catalogue“ kataloge

(išleistas Vilniuje).

Pradėjus rengtis M. K. Oginskio gimimo 250-osioms metinėms, Lietuvoje, bendradarbiaujant su M. K. Oginskio gyvenimo ir veiklos tyrinėtojai užsienyje, buvo išplėtota ne tik leidybinė, bet ir mokslinė-tiriamoji, koncertinė, šviečiamoji veikla – pradėtos rengti konferencijos, „Polonezų kelio“ koncertinės programos, ekspedicijos vietovėse, kuriose gyveno ir dirbo M.K. Oginskis. Buvo parengta ir jubiliejinių metų paminėjimo programa, patikslinta daugelis iki šiol paskelbtų faktų apie kunigaikščių Oginskių giminės gyvenimą ir veiklą Lietuvoje.

M. K. Oginskis gimė 1765m. rugsėjo 25 d. netoli Varšuvos (tėvų dvare Guzove), mirė 1833 m. spalio 15d. Florencijoje (Italija). Vis dar rašome, kad gimė 1765 m., nors 2025 m. Lietuvoje paskelbta žinia, kad Kretingos rajono Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčios 1758–1765 m. gimimo metrikų knygoje aptiktas metrikų įrašas (iš lotynų kalbos vertė ir konsultavo Rasa Marija Šileikienė), kuriame yra toks 1764 m. rugsėjo 29 d. įrašas: „*Aš, tas pats [Salantų bažnyčios Švč. Trejybės altarijos altarista Mykolas Simonavičius], pakrikštijau kūdikį vardu Mykolas Kleopas, gimusį rugsėjo 25 d., aukščiausiojo kunigaikščio iš Kozielsko Andriaus Oginskio, LKD kardininko, Guzovo ir Platelių*“ (Nukelta į 38 p.)

Įrašas Viskitkų bažnyčios (Lenkija) krikšto metrikų knygoje, kuriame nurodyta, kad šioje bažnyčioje 1765 m. rugsėjo 26 d. buvo pakrikštytas Mykolas Kleopas Oginskis

seniūno, ir Paulos Šembek, teisėtų sutuoktinių, sūnų. Krikštėviai buvo šviesiausias kunigaikštis Pranciškus Ksaveras iš Kozielsko Oginskis, Pervalko seniūnas, su kunigaikštiene Elena Oginskiene, Vilniaus kaštelioniene, asistentai – kilmingasis ponas Feliksas Lubienskis, Nakielių seniūnas, ir prakilnioji panelė Marijona Judicka, Minsko kaštelionaitė.“

Šis įrašas kelia abejonių, nes Lietuvos Elektorinėje achyvo informacinėje sistemoje viešinamoje šios metrikų knygos skaitmeninėje versijoje matome, jog puslapio, kuriame pateiktas šis įrašas, popierius yra kitokios spalvos, negu prieš ir po jo einantys puslapiai, skiriasi ir įrašus greta esančiuose puslapiuose rašiusių žmonių braižas. Taigi, kad

būtų galima patvirtinti, jog tai ne klastotė (ji galėjo atsirasti dėl įvairių mums nežinomų aplinkybių), tai yra, kad M. K. Oginskis gimė ne 1765, o 1764 m., reikia kompetentingos archyvarų ir istorikų komisijos išvados, juo labiau, kad net ranka rašytuose tekstuose M. K. Oginskis nurodo, jog jis gimė 1765 metais. Štai fragmentas iš M.K. Oginskio „Atsiminimų“ papildymų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekos Retų leidinių skyriuje. Leidinio pradžioje išspausdintame skyrelyje „Mano biografija nuo vaikystės iki 1788 metų, kada pradėjau rašyti savo „Atsiminimus“ parašyta: „Gimiau 1765 m. rugsėjo 25 dieną tėvų kaime Guzove, Ravos vaivadijoje, Sochačevo seniūnijoje, už septynių mylių nuo Varšuvos.“ (vertė V. Baranauskas). Taigi, sunku patikėti, kad M. K. Oginskis nežinojo savo gimimo metų, be to yra išlikęs, viešai paskelbtas ir M. K. Oginskio krikšto įrašas, padarytas Lenkijos Viskitkų bažnyčioje 1795 m. rugsėjo 26 d., t. y. praėjus dienai po M. K. Oginskio gimimo.

M. K. Oginskio tėvas buvo diplomatas, Ašmenos seniūnas, Lietuvos didysis kancleris, Trakų vaivada ir kaštelionas Andrius Ignotas Joachimas Juozapas Oginskis (1740–1787), motina – Paulina Šembek (1750–1797).

Pirmasis Mykolo Kleopo mokytojas ir įvairiausių talentų ugdytojas buvo prancūzų pedagogas Žanas Rolėi (pranc. *Jean Rolay*). Jau vaikystėje išryškėjo Mykolo Kleopo gabumai muzikai. Daug dirbdamas jis greitai padarė didelę pažangą ir pats savarankiškai ėmė muzikuoti, kurti. Vėliau Mykolas Kleopas mokėsi ir pas kitus garsius ano meto muzikos pedagogus, kartu su jais grodavo fortepijonu, smuiku, kitais muzikos instrumentais.

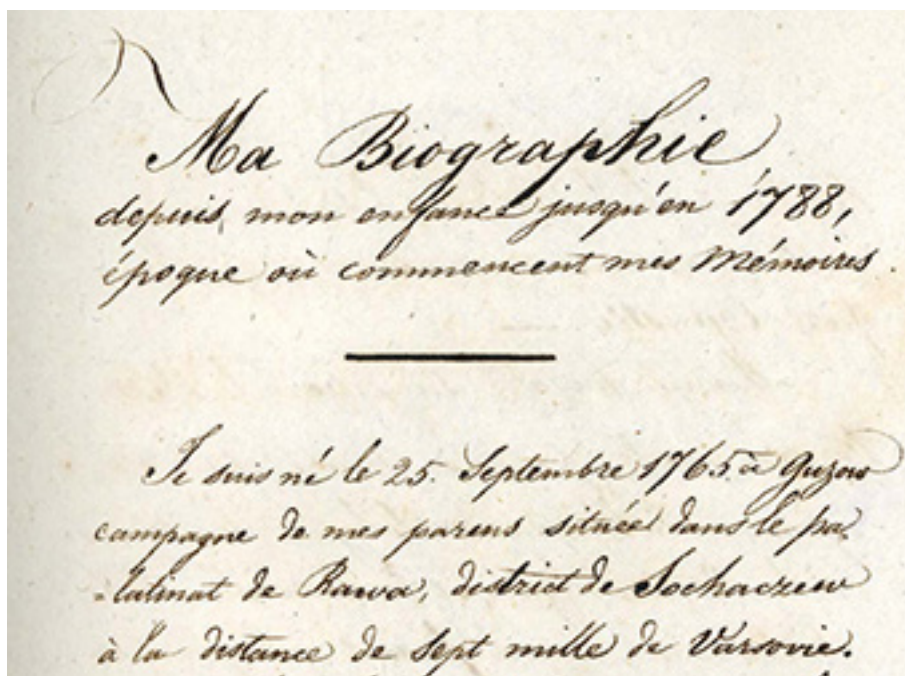
Iš M. K. Oginskio muzikinio palikimo vertingiausią dalį sudaro polonezai, romansai, mazurkos, valsai, maršai. Yra išlikusi ir 1799 m. jo sukurta opera „Zelida ir Valkūras, arba Bonapartas Kaire“. Yra pagrindo manyti, kad M. K. Oginskis yra ir dabartinio Lenkijos himno, kuris plačiausiai žinomas kaip „Dombrovskio mazurka“, muzikos ir žodžių autorius.

Dar vaikystėje M. K. Oginskį tėvai pradėjo rengti valstybinei tarnybai. Renkantis gyvenimo kelią M. K. Oginskiui didelę įtaką padarė ne tik jo tėvas, bet ir iškilus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) politinis veikėjas, jo giminaitis Mykolas Kazimieras Oginskis (1730–1800), ejęs

Vilniaus vaivados (1764–1768), LDK didžiojo etmono (1768–1793) pareigas, garsėjęs kaip poetas, dailininkas, muzikas, knygų leidėjas.

Mykolo Kleopo Oginskio politinė ir diplomatinė karjera prasidėjo jam sulaukus vos dvidešimt vienerių – 1786-aisiais. Jis buvo Abiejų Tautų Respublikos (ATR) Seimo narys, 1791 m. priimtos gegužės 3-osios Konstitucijos šalininkas. Už nuopelnus valstybei 1788 m. M. K. Oginskiui buvo įteiktas Šv. Stanislovo ordinas, 1790 m. – Baltojo Erelio ordinas.

Mykolo Kleopo politinei veiklai, apsisprendimams didelę įtaką darė ne tik meilė tėvynei, noras ją matyti nepriklausomą, bet ir atsakomybė už jam priklausiusius dvarus, ten gyvenusius žmones, gimines, draugus ir pažįstamus, su kuriais jis buvo susijęs įvairiais ryšiais. Šios aplinkybės lėmė ir tai, kad 1793 m., po Antrojo Abiejų Tautų Respublikos (ATR) padalijimo, jis tapo LDK iždininku ir šias pareigas ėjo 1793–1794 metais. Prasidėjus Tado Kosciuškos sukilimui (1794 m.), jis atsisakė šių pareigų, prisiekė Vilniaus miestiečiams ir aktyviai įsijungė į sukilimą, buvo išrinktas Lietuvos tautinės aukščiausiosios tarybos nariu, vadovavo Ukmergės, Švenčionių, Breslaujos apskričių sukilėliams, dalyvavo mūšiuose prie Valažino, Ivenčiaus, Vyšniavo. Jis organizavo kavalerijos diviziją, vadovavo šaulių būriui, kurį buvo apginklavęs iš savo

Fragmentas iš M. K. Oginskio rašyto teksto „Mano biografija nuo vaikystės iki 1788 metų, kada pradėjau rašyti savo „Atsiminimus“

lėšų. Vilniuje, Oginskiams priklausiusiuose Sluškų rūmuose (juos M. K. Oginskis paveldėjo 1800 m., nuo 1803 m. rūmai priklausė Vilniaus miesto magistrato tarėjui Domininkui Čaikovskiui), veikė sukilėlių štabas, o rūmų teritorijoje – sviedinių liejykla.

Po sukilimo ir Trečiojo Abiejų tautų Respublikos (ATR) padalijimo, Lietuvai praradus nepriklausomybę, M. K. Oginskis, prisidengęs svetima pavarde, pasitraukė iš Lietuvos, o jo dvarus, buvusius ATR teritorijoje, valdžia sekvestravo. Spėjama, kad būtent tuo laikotarpiu M. K. Oginskis sukūrė minėtą garsųjį polonezą „Atsisveikinimas su tėvyne“.

Gyvendamas užsienyje, M. K. Oginskis laišku kreipėsi į Napoleoną, prašydamas padėti Lietuvai ir Lenkijai atgauti savarankiškumą, tačiau, Napoleono nuomone, nors Lietuva ir Lenkija neteisėtai atsidūrė Rusijos valdžioje, ji, kaip ir bet kuri kita tauta, pati ginklo pagalba turi atsikovoti savo teises.

1802 m. caras Aleksandras I dovanojo M. K. Oginskiui nusižengimus rusų valdžiai, leido sugrįžti į Lietuvą. Ilgą laiką jis gyveno Zalesėje (Baltarusija), čia sukūrė didelę dalį savo muzikinių kūrinių, pradėjo rašyti „Atsiminimus“, muzikuodavo, pastatė naujus rūmus, išpuoselėjo parką. Tuo laikotarpiu nemažai laiko jis praleisdavo ir Vilniuje, kur paveldėjimo teise jam buvo atitekę Oginskių rūmai. Vilniuje jis aktyviai dalyvavo Labdarių ir Topografų draugijų veikloje, yra joms ir vadovavęs.

Aleksandrui I pasiūlius, 1803–1806 m. M. K. Oginskis įsijungė į Lietuvoje vykdomos švietimo reformos veiklas, padėjo Adomui Čartoriskiiui formuoti Vilniaus švietimo apygardą. Tuo laikotarpiu Vilniaus vyriausioji mokykla buvo pavadinta Vilniaus imperatoriškuoju universitetu. Už nuopelnus universitetui M. K. Oginskiui buvo suteiktas šio universiteto mokslo tarybos garbės nario vardas.

(Nukelta į 40 p.)

M. K. Oginskio knyga „Atsiminimai“ Vilniaus universiteto bibliotekos Retų rankraščių skyriuje. Nuotrauka iš Vilniaus universiteto bibliotekos archyvo

1810 m. M. K. Oginskis buvo paskirtas Rusijos caro slaptuoju patarėju. Prieš prasidedant Rusijos karui su Napoleonu, M. K. Oginskis puoselėjo viltį atkurti Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę (LDK) kaip autonominę Rusijos imperijos dalį, buvo parengęs ir carui pateikęs jos atkūrimo projektą, ta-

čiau projektas nebuvo įgyvendintas, nes caras, iš pradžių lyg ir pritaręs jo sumanymui, paskyręs M.K. Oginskį senatoriumi nuo Lietuvos, vėliau, pasikeitus politinei situacijai, prasidėjus karui, nebeturėjo laiko, o gal ir nebenorėjo iš esmės užsiimti šiais Lietuvos reikalais.

M. K. Oginskis buvo vedęs du kartus: 1789 m. jo žmona tapo Izabelė Lasocka (1764–1852), su kuria jis turėjo du sūnus: Tadą Antonijų (1798–1844) ir Pranciškų Ksaverą (1801–1837). 1804 m. M. K. Oginskis santuoką su Izabele Lasocka nutraukė ir vedė Žemaitijos didiką Kajetoną Nagurskį iš Kurtuvėnų našlę Mariją de Neri, kuri buvo kilusi iš Italijos. Gyvenant su Marija jiems santuokoje gimė penkios dukros: Amelija (1803–1858), Ema (1810–1871), Ida (1813–?), Sofija (mirė kūdikystėje) ir dar viena, apie kurią daugiau žinių nėra pavykę rasti, bei sūnus Irenėjus Kleopas (1808–1863).

Po 1815 m. įvykusio Tautų kongreso M. K. Oginskis prarado viltį, kad bus įmanoma atkurti

Rietavo kunigaikščių Oginskių dvaro sodyba XIX amžiuje. Dailininkas Napoleonas Orda (1807–1883). Nuotrauka iš RKIC archyvo

Lietuvos valstybę. Pradėjus ryškėti naujoms represijoms prieš patriotiškai nusiteikusią inteligentiją, M. K. Oginskis ryžosi emigruoti. Apie 1822-uosius metus jis savo dvarus užrašė žmonai Marijai bei vaikams, o pats išvyko į Italiją ir ten 1823 m. įsikūrė. Paskutiniuosius vienuolika metų Italijoje jis ir gyveno. Daugiausia laiko praleisdavo Florencijoje. Čia užbaigė rašyti „Atsiminimus“, „Laiškus apie muziką“, sutvarkė savo archyvą ir perdavė jį sūnui Irenėjui, kad šis archyvą nuvežtų į Zalesės dvarą.

Prieš mirtį Mykolas Kleopas Oginskis gyveno Florencijoje – netoli dominikonų Naujosios Švč. Marijos bazilikos (it. *Basilica di Santa Maria Novella*). Mirė 1833 m. Florencijoje. Iš pradžių buvo palaidotas šalia minėtos bazilikos esančio vienuolyno kapinėse. Jo žmona Marija de Neri pasirūpino, kad vyro Mykolo Kleopo Oginskio palaikai būtų perkelti į Švento Kryžiaus baziliką (it. *Santa Croce*), kurioje yra ir daugelio kitų iškilių valstybės, politikos, meno, mokslo veikėjų amžinojo poilsio vieta. Marija de Neri jam pastatė balto marmuro antkapinį paminklą, kuris bazilikoje stovi iki šiol.

Daugelis M. K. Oginskio idėjų po jo mirties buvo įgyvendintos Lietuvoje – jo buvusiam Rietavo dvare ir kunigaikščiams Oginskiams priklausiusiam Plungės dvare. Rietave M. K. Oginskio sūnus Irenėjus 1835 m. panaikino baudžiavą, 1859 m. įsteigė pirmąją Lietuvoje žemės ūkio mokyklą, o vaikaiš Bogdanas 1872 m. atidarė pirmąją Lietuvoje šešiametę muzikos mokyklą, 1882 m. nutiesė pirmąją telefono liniją į Plungę, Kretingą. 1892 m.

Santa Crose (Švento Kryžiaus) bazilika Florencijoje (Italija), kurioje ilsisi M. K. Oginskio palaikai, ir M. K. Oginskio antkapinis paminklas šioje bazilikoje. Vyto Rutkausko nuotrauka

Bogdano Oginskio rūpesčiu Rietave buvo pastatyta pirmoji ne tik dvaro, bet ir miestelėnų reikmėms skirta Lietuvoje elektrinė. Šiame mieste buvo organizuodamos žemės ūkio parodos, čia XIX a. suklestėjo pušnūs, sukauptomis meno vertybių kolekcijomis garsėję dvaro rūmai, kuriuos juosė didelis ir gražus parkas, dvare buvo plėtojamos orkestrų muzikinės tradicijos, būta čia ir žiemos sodo.

Mykolo Kleopo darbų tęsėjas buvo ir jo vaikaiš– Irenėjaus Kleopo Oginskio sūnus Mykolas Mikalojus Markas Severinas Oginskis (1849–1902). Jis ne tik pastatė naują rūmų ansamblį Plungėje, įkūrė čia muzikos mokyklą, kurioje mokėsi ir iškilus lietuvių kompozitorius, dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, bet, kaip ir jo brolis Bogdanas, rūpinosi žemaitukų veislės žirgų išsaugojimu, kartu su žmona užsiėmė švietėjiška, labdaringa veikla, rėmė lietuvių tautinį judėjimą.

M. K. Oginskio gyvenimą, veiklą, kūrybą daug metų tyrinėja ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių mokslininkai. Šioje srityje svarus yra ir M. K. Oginskio palikuonių, Didžiojoje Britanijoje gyvenusių jo proprovaikaičių – brolių Ivo ir Andžejaus Zaluskių (lenk. *Andrzej Zaluski* ir *Iwo Zaluski*) – indėlis.

Parengė Danutė Mukienė

